

логією терміноелемента *бати-/бато-* і можливістю (пределами) його семантичного і структурного варіювання. Представлений етимолого-семантичний і структурно-дериваційний аналіз термінів на *-оним* з препонентом *бати-* дозволяє прогнозувати розповсюдження їх використання в ономастиці.

1. Виноградов С. И. Культура русской речи. — Социологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 2003–2004 // <http://lib.socio.msu.ru/l/library>.

2. Дворецкий И. Х. Древнегреческо-русский словарь. Т. 1. А — Л. — М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1958.

4. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. — М.: Наука, 1978.

5. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Наука, 1988.

6. Словник іншомовних слів. За редакцією академіка АН УРСР О. С. Мельничука. Видання друге, виправлене і доповнене. — К., 1985.

7. Торчинський М. М. Денотатно-номінативна структура топонімікону української мови // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. — Чернівці: Рута, 2007. — Вип. 356-359. Слов'янська філологія.

Ю. М. Новикова

НАЗВИ ОСІБ ЗА РОДИННИМИ СТОСУНКАМИ В ОСНОВАХ СУЧАСНИХ ПРІЗВИЩ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ДОНЕЧЧИНИ

Розгалужена номенклатура лексем на позначення особи досить широко представлена в сучасних прізвищах Донеччини. Серед таких прізвищ помітну групу складають антропоніми, які характеризують людину за її родинними стосунками. Опис цих прізвищ знаходимо у працях Ю. К. Редька, П. П. Чучки, М. Л. Худаша, Р. Й. Керсти, І. Д. Сухомлина, О. Я. Добровольської. Лексика на позначення родинних стосунків системно проаналізована в роботах А. А. Бурячка, О. В. Кровицької, Ф. П. Філіна, Й. О. Дзендзелівського, В. А. Прокопенко та інших учених. Перехід таких апелятивів у власні назви відбувався по-різному: одні з них позначали особу ще у допрізвищевий період, для інших значення особи є вторинним: вони отримували його шляхом метафоризації при переході апелятивів в індивідуальні прізвиська. Звичайно, не всі

антропоніми виникли в результаті того, що хтось із носіїв належав до певної групи спорідненості. Іноді такі прізвища виникали з невідомих нам причин. На нащадків ця назва переходила в первісному вигляді або у зміненій формі.

Метою нашої статті є аналіз семантико-словотвірної структури сучасних прізвищ Центральної та Східної Донеччини, які містять назви на позначення родинних стосунків.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких конкретних завдань:

- 1) з'ясувати у прізвищевих моделях семантичну специфіку та обсяг лексичної групи “назви осіб за родинними стосунками”;
- 2) виявити апелятивну лексику на позначення спорідненості та свояцтва в основах сучасних донецьких прізвищ;
- 3) дослідити роль онімів та апелятивів окресленої лексико-семантичної групи (ЛСГ) у творенні прізвищ;
- 4) проаналізувати продуктивність лексичних і словотвірних моделей прізвищ ЛСГ “назви осіб за родинними стосунками”.

Основним методом дослідження є описовий метод і його основні прийоми інвентаризації та систематизації мовних одиниць.

Матеріалом статті послужила картотека сучасних прізвищ окресленого регіону Донеччини, в основах яких відображено лексеми на позначення особи. Джерелами послугували списки прізвищ, надані податковою інспекцією Донецької області, а також пенсійними фондами центральних (Ясинуватського, Волноваського) і східних (Шахтарського, Амвросіївського) районів Донеччини.

Діапазон прізвищ, що походять від вуличних прізвищ, є надзвичайно широким. Це підтверджує досліджуваний антропонімічний матеріал. Обсяг картотеки — понад 1430 одиниць (близько 3394 носіїв прізвищ), що складає 7,07% від загальної кількості прізвищ із розряду “*nomina personalia*”. Ця лексична група є однією з найдавніших. Відображені в основах антропонімів лексеми з категорії особових назв (*мати, батько, тато, син, дочка, свекруха, чоловік, дружина*) тісно пов'язані з існуванням людей. Вони вказують на різні назви осіб за спорідненістю по прямій і непрямої лінії, назви осіб за свояцтвом та містять узагальнені іменування осіб за родинними стосунками. Очевидно, саме цим першоносії прізвищ відрізнялися у межах свого оточення.

Назви осіб за родинними і сімейними стосунками, свояцтвом, як зазначає О. В. Кровицька, “фіксуються вже у писемних пам’ятках Київської Русі XI — XIII ст. Більшість цих назв прийшла в українську мову з попереднього періоду, демонструючи таким чином мовну традицію у використанні лексичних одиниць (пор.: братаничъ, братеникъ, племеньникъ, синовець)” [6, 50 — 51]. В українському соціумі семантика цієї ЛСГ є прозорою і зрозумілою, оскільки вона закріпила виразні характеристики, які ідентифікували конкретних осіб, чітко вирізняючи їх з-поміж інших.

У межах родинних стосунків українське звичаєве право розрізняє “спорідненість, що виражає взаємовідносини між особами, які за походженням зв’язані кровно, і свояцтво, або некровне споріднення, що виражає відносини між особами, які не зв’язані кровно, а перебувають у стосунках свояцтва внаслідок одруження чоловіка і жінки, які походять з різних родин” [2, с. 3]. ЛСГ прізвищ, що вказують на родинні стосунки — це розгалужена й різноманітна система (див. табл. 1).

Таблиця 1

Лексична база ЛСГ прізвищ “назви осіб за родинними стосунками”

Лексико-семантичні підгрупи прізвищ	Кількість прізвищ	Кількість носіїв
Назви осіб за спорідненістю: а) назви осіб за сімейними стосунками по прямій лінії; б) назви осіб за сімейними стосунками по непрякій лінії; в) назви відносно нерідних матері, батька, сина, дочки.	680	1400
Назви осіб за свояцтвом	400	1094
Узагальнені іменування осіб за родинними стосунками	350	900
Всього	1430	3394

Приклади прізвищ подаємо за спадними кількісними характеристиками — від найчастотніших до менш частотних. Цифра в дужках вказує на кількість носіїв того чи іншого прізвища. Підгрупи цього розряду прізвищ упорядковуємо за продуктивністю.

Для вираження спорідненості функцію антропонімів виконують лексеми таких семантичних парадигм:

а) назви осіб за сімейними стосунками по прямій лінії:

*“бать” , “батько”: *Батюк (13), Батечко (2), Батичко (2), Батченко (2), Батенко (1), Батюсь (1);*

*“тато”: *Татко (3), Татур (2), Татусь (1);*

*“папа”: *Папуш (9), Папенко (7), Папков (6), Папун (6), Папін (4), Папченко (4), Папа (2), Папій (2), Папка (2), Папуша (2), Папко (1);*

*“неньо”: *Ненич (2), Ненич (12), Ненчин(1), Ненько(1), Неня (2);*

*“отець”: *Отець (1).*

В сучасній українській мові для передачі поняття *батько* вживається кілька синонімів, а саме: *тато, папа, отець, няньо, неньо, нянько*. Слово *батько* зустрічається в художньому стилі мовлення, а *тато* переважає в розмовно-побутовому. Українські *батьо, батько* відповідають російським діалектним *батя, батька* [2, с. 11]. Назва *батя* і похідне від неї *батенко* досить поширені в пам'ятках староукраїнської мови [2, с. 13]. Лексичний синонім до *батько* — *отець*, за даними А. А. Бурячка, поширений на обмеженій території і виявляє тенденцію до зникнення. Ця лексема у говорах української мови більш-менш суцільно охоплює територію лише Закарпатської та Львівської областей. На території Донеччини лексема *отець* відображена в одному прізвищі, що свідчить про міграційні процеси населення України.

Власні назви більшою мірою, ніж апелюючи, зберігають вплив особливостей місцевих говірок, розмовної мови, традицій називання, що склалися в певному регіоні. Особливістю донецького антропонімікону є те, що у прізвищах відображено багато російських за походженням лексем (напр. *папа, мама, дед, бабушка, отчим, жена* тощо). Їх функціонування в основах прізвищ зумовлене різномірністю етнічного складу населення Донеччини, зокрема, значним впливом російської мови. Використання діалектних і літературних елементів у прізвищевих основах зумовило появу лексичних синонімів: *Татко — Папко — Батько — Неньо — Отець; Дід — Дед; Баба — Бабушка; Вітчим — Отчим; Дружина — Жена; Пасербиця — Падчериця* та ін.

*“Мати”: *Матір (2), Материн (1), Матерін (1);*

*“мама”: *Мамічев (7), Мамін (6), Мамченко (3), Мамонько (2), Мамчиць (2), Маменко (1), Мамєч (1), Мамкін (1), Мамочкін (1), Мамчук (1)*.

Для вираження поняття *мати* в сучасній українській мові використовуються синоніми *мама, неня, ненька*. Слова *мама* і *ненька* побутують у розмовній мові переважно з відтінком емоційного забарвлення. Слово *мати* поширене у всіх слов'янських мовах, в багатьох індоєвропейських, що свідчить про глибоку давність його походження.

*“Дочка”: *Дочкін (3), Доньця (1)*.

Крім основного значення “рідна дочка”, лексема *дочка* використовувалась як форма звертання до невістки, пасербиці, молодшої за віком дівчини або жінки. Виразно пестливе значення мають утворення *доня, донечка, доченька, доньця*.

*“Дід”: *Діденко(138), Дідура(24), Дідик(21), Дідич (9), Дідович (6), Дідевич (4), Дідушок (3), Дідюра (3), Дідусенко (1), Дідусь (1);*

*“баба”: *Бабенко (142), Бабич (68), Бабкін (42), Бабій (37), Бабін (31), Бабіч (16), Бабушкін (13), Бабець (5), Бабка (4), Бабкін (4), Баб'юк (4), Бабусенко (2), Бабчина (2)*.

б) назви осіб за сімейними стосунками по непрямій лінії:

*“брат”: *Братков (16), Братченко (10), Братанов (8), Братухин (8), Братухін (6), Братусь (5), Братишко (4), Браташ (3), Братко (2), Братах (2), Братін (2), Браток (2), Братцев (2), Братушка (2), Братчик (2), Братейко (1), Братов (1), Братчук (1)*.

Слово *брат* уже в найдавніших пам'ятках, крім прямого значення, вживалося в низці переносних значень: 1) друзі, товариші; 2) княжа дружина; 3) земляки; 4) названий брат [2, с. 67]. Яке з цих значень було мотивуючим у період прізвисьтотворення, сьогодні визначити важко.

*“Сестра”: *Сестрин (2), Сестра (1)*.

Лексичне гніздо назви *сестра* в порівнянні з лексичним гніздом назви *брат* набагато бідніше, що пов'язано, напевно, з незначною суспільною роллю жінки, сестри в історичній ретроспективі.

*“Племінник”: *Племінник (2), Плем'яш (1);*

*“небіж”: *Небіж (1)*.

Назва *племінник* походить від слова *плем'я*, що має своє підтвердження в усіх слов'янських мовах. Його лексичним синонімом

виступає *небіж*. На думку дослідників, *небіж* “мало б означати того, хто не має багатства, достатку, хліба тощо” [2, с. 77]. Проте найбільш імовірним видається його походження від назви спорідненості.

*“Онук”: *Внуков (44), Внук (1), Внучков (1), Онук (1), Унуков (1)*.

Це поняття виражається кількома фонетичними варіантами тієї самої назви: *внук, онук, унук*.

*“Дядько”: *Дядюренко (42), Дядик (32), Дядьков (8), Дядюра (8), Дядиченко (4), Дядечко (3), Дядичкін (3), Дядюк (3), Дядин (1), Дядькін (1), Дядько (1)*;

*“тітка”: *Тітко (3), Тітчин (1)*.

Лексичні синоніми назв *дядько* і *тітка* (*стрий, стрийко, вуй, вуйко; стрийна, вуйна*) в донецьких прізвищах не зафіксовані. Ці слова в основах прізвищ поширені переважно в західних регіонах України.

Окрему групу прізвищ складають ті, що мають в основах поняття “нерідний батько”, “нерідна мати”, “нерідний син”, “нерідна дочка”:

*“вітчим”: *Вітчим (1)*;

*“отчим”: *Отчим (1)*.

Назва *вітчим* утворилась у спільнослов’янський період від *отць* за допомогою суфікса –им [2, с. 39].

*“Мачуха”: *Мачух (2), Мачушко (2), Мачуха (1)*.

Назва *мачуха* також утворилась у спільнослов’янський період від *мати* за допомогою суфікса –ех(а), який у процесі розвитку на українському ґрунті змінився в –ух(а) [2, с. 40].

*“Пасинок”: *Пасинков (5), Пасенок (1), Пасинок (1)*;

*“пасербиця”: *Пасербиця (1)*;

*“падчериця”: *Падчериця (1)*.

Поняття *пасинок, пасерб, пасербиця* виражаються синонімами: *пасенок, пасинук, пасемок, пасерниця, пасербниця, посербниця* та ін., що виникли внаслідок різних фонетичних змін. Назви *пасерб* і *пасербиця*, як зазначає А. А. Бурячок, “з’явилися на ґрунті української мови в XV – XVII ст., очевидно, під впливом польської мови” [2, с. 45]. На антропонімному матеріалі Центральної та Східної Донеччини зафіксовано небагато таких прізвищ — 5 і 2 відповідно.

ЛСГ прізвищ, що вказують на спорідненість і свояцтво — це розгалужена і різноманітна система. Такі прізвища мотивуються реальними назвами родичів, а тому тісно пов'язані з українськими традиціями, звичаями, нормами родинного і громадського життя.

Родинні стосунки здавна священні для українців. Шлюб завжди був не тільки актом цивільно-правового характеру, а поєднував соціальні, біологічні, матеріальні та духовні аспекти. Шлюб в Україні був моногамним, патріархальним. Підготовка до шлюбу — справа не тільки молоді, батьків та родичів, але й громадськості. Безшлюбність загалом засуджувалася суспільством [5, с. 57]. Повага громади до шлюбу зумовила шанобливе ставлення до всіх, хто одружувався. Тому назви осіб за свояцтвом є частотними в основах сучасних прізвищ.

У прізвищах донецького регіону зафіксовано такі лексеми за свояцтвом:

*“зять”: *Зятішкін (24), Зятьков (5), Зятін (4), Зятьєв (3), Зятенков (1), Зятьок (1), Зятько (1), Зятисько (1), Зятюха (1)*.

Найбільше прізвищ, що мають в основі лексему *зять* — це зменшено-пестливі та збільшено-зневажливі утворення.

*“Теща”: *Теща (2), Тещенков (1), Тещисько (1)*.

Не зафіксовано жодного зменшено-пестливого деривата від цієї назви, проте збільшено-згрубілий (*Тещисько*) зустрічається 1. Це пояснюється, можливо, неоднозначними відносинами між тещею і зятем, які нерідко виникали в родинах.

*“Чоловік”: *Чоловік (1)*;

*“муж”: *Мужик (2), Муж (1)*.

Стилістичні синоніми лексеми *чоловік* — *дружина* (має відтінок урочистості), *мужик* (має відтінок фамільярності). Слово *муж* зафіксовано в пам'ятках давньоруської мови. Воно вживалося на позначення чоловіка і вільної людини чоловічої статі. Крім того, цим словом називали: 1) особу, що належала до вищого прошарку населення; 2) старійшин [2, с. 106].

*“Дружина”: *Дружинін (37), Дружкін (6)*;

*“жінка”: *Жінков (2), Жена (1) Женуля (1)*.

З-поміж лексичних синонімів *дружина*, *жінка*, *жена* найбільш словопродуктивним виявилось слово *дружина*. Слід відзначити,

що в донецькому антропоніміконі не зустрічається жодного збільшено-зневажливого утворення від цих слів, що свідчить про велику повагу до дружини, її високу роль у сім'ї.

*“Свояк”: *Свояченко (2), Свояк (1)*.

У пам'ятках давньоруської мови слово *свояк* фіксується лише у значенні “чоловік сестри дружини” [2, с. 132].

*“Кум”: *Кумець (1), Кумін (1), Кум (1)*.

Кумівство було загальноприйнятим звичаєм в Україні, тому ця ознака стала виразно характеризуючою.

Окремо слід виокремити групу прізвищ, в основах яких відображено узагальнені іменування / характеристики осіб за спорідненістю і свояцтвом:

*“сирота”: *Сирота (24), Сироткін (20), Сиротін (16), Сиротенко (10), Сиротюк (6), Сиротка (1)*;

*“вдова”: *Вдовиченко (34), Вдовін (22), Вдовенко (15), Вдовченко (3), Вдовіцин (1)*;

*“дитя”: *Дитюк (2), Дитя (1)*;

*“родич”: *Родичев (44), Родич (1), Родин (1), Рідняк (1), Родик (1)*;

*“наслідник”: *Наследников (1)*.

Найбільш уживаними в цій групі є прізвища з коренем *род-*. Широкі словотворчі можливості слова *рід* зумовлені надзвичайною важливістю й значимістю цього поняття в житті людини. Воно могло позначати: 1) походження; 2) покоління; 3) сукупність поколінь, що походять від одного родоначальника; 4) плем'я, народ; 5) божество давніх слов'ян тощо [2, с. 100].

С. М. Медвідь-Пахомова пояснює появу узагальнених іменувань людини язичницькою заборонаю вимовляти ім'я особи: “Віра у магічну силу антропоніма й ототожнення імені з його носієм спричиняла онімічне табу: не можна було вимовляти ім'я людини всує. Тому до рідних і близьких зверталися алегорично, замінюючи імена на евфемістичні формули на зразок “син, дочка або жінка такого-то” [8, с. 32].

Найпродуктивнішими серед твірних основ прізвищ, похідних від назв осіб за родинними стосунками, є такі:

1) по прямій лінії:

баба — 65 прізвищ — 370 носіїв; *дід* — 40 / 300; *напа* — 21 / 75; *мама* — 17 / 50; *батя* — 15 / 22; *неньо* — 10 / 44;

- 2) по непрямій лінії: *дядько* — 32 / 106; *брат* — 28 / 77;
- 3) за свояцтвом: *кум* — 12 / 12; *свояк* — 8 / 10; *зять* — 5 / 37;
- 4) узагальнені йменування осіб за родинними стосунками: *сирота* — 15 / 77; *вдова* — 11 / 75.

Більшість прізвищ окресленої ЛСГ має в основі апелятив *баба*. Як зазначає І. А. Корнієнко, “якщо взяти до уваги той факт, що особу називали переважно за чоловіком, то такі назви, як *Бабич*, *Бабій*, *Бабець* та інші, несуть відтінок одвертої насмішки чи іронії. Можливо, ними називали: а) чоловіка, яким керує жінка в сім’ї; б) людину, яку виховувала жінка без чоловіка (вдовиця); в) чоловіка, який залицявся до жінок; г) чоловіка з жіночим характером тощо” [3, с. 136]. Назва *баба* тривалий час була базою для творення похідних слів. А. А. Бурячок відзначає, що “словопродуктивність цієї лексеми найбільш потенціально в галузі демінутивних утворень” [2, с. 52]. Так, слово *бабка* має надзвичайно широку семантику: повитуха; прилад для клепання коси; рід комахи; рід рослини; ніжка в ослоні; рід дрібної монети; частина застіжки в одязі; ігрова кістка (камінчик); рід страви з борошна; рід риби; купа складених снопів тощо [2, с. 52 — 53]. На жаль, невідомо, яке з цих значень було основним мотиватором при творенні прізвищ.

Також значною активністю характеризується апелятив *дід*. Назва *дід* могла позначати не тільки прямого родича, але й ідентифікувати в оточенні мудру, розважливу людину: “Ввічливість сільська вимагає, щоб кожна молода і середніх років людина називала *дідом* кожного старця” [4, 1, с. 388]. Широке функціонування в основах сучасних прізвищ Донеччини слова *дід* можна пояснити загальноприйнятим в українському середовищі особливо шанобливим, поважним ставленням до людей старшого віку, думка яких була дуже вагомою для односельців. Б. Грінченко подає й інші значення цього слова, які могли характеризувати першопосіїв: “жебрак; опудало, що ставиться на городі для відстрашення птахів; рід танцю; рід рослини; сніп соломи (очерету); рід страви; тіні в кутку кімнати” [4, 1, с. 388].

Виявлено велику кількість похідних лексем, які закарбувалися у прізвищах окресленої ЛСГ. У дериваційних процесах переважно брали участь суфікси: -енк(о), -ок, -ич, -ець, -ник, -чик, -ак, -ечк(о), -усь (-юсь), а також -ур, -уш, -ун, -ук (-юк), -аш, -ак, -ач,

-ич, -тель, -ень, -ань, -инь. При творенні прізвищ найчастіше відбувалися такі морфонологічні зміни: випадіння голосних, чергування голосних і приголосних, нарощення твірних основ звукосполученнями тощо. Продуктивність словотвірних типів із цими суфіксами ілюструє діаграма 1.

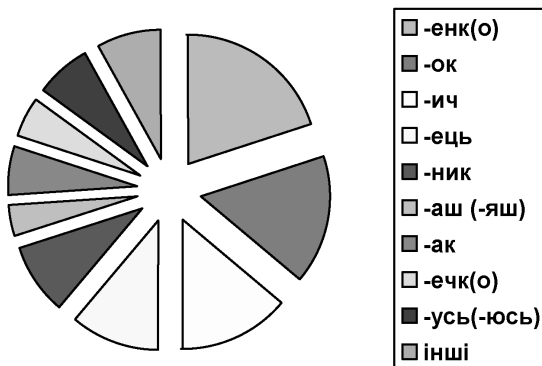
Найпоширенішими є словотвірні моделі прізвищ окресленої групи з формантом -енк(о), який закономірно зустрічається у структурі антропоодиниць Східної України, на відміну від формантів -ук (-юк), які є характерною рисою антропонімії західноукраїнських земель. Як зазначає Л. Т. Масенко, формант -енк(о) виник шляхом поєднання суфіксів -еня і -ко, а найменування з ним мали первісно демінутивне значення [7, с. 21]: *Бабенко (142), Діденко (138), Вдовиченко (34), Вдовенко (15), Сиротенко (10), Дядиченко (4), Папченко (4), Вдовченко (3), Мамченко (3), Батченко (2), Бабусенко (2), Свояченко (2), Батенко (1)*. Високий ступінь активності виявили також суфікси -ок, -ич, -ець, -ник, -чик, -ак, -ечк(о), -усь (-юсь), а також -ур, -уш, -ун, -ук (-юк), -аш, -ак. Більшість цих суфіксів творять синонімічні ряди:

-енк(о), -ик, -ов, -юр(а), -ечк(о), -юк, -ин (-ін), -ко: *Дядюренко (42), Дядик (32), Дядьков (8), Дядюра (8), Дядечко (3), Дядюк (3), Дядин (1), Дядькін (1), Дядько (1)*;

-ов, -ок: *Пасинков (5), Пасинок (1)*.

Діаграма 1

**Продуктивність суфіксів у сучасних прізвищах Центральної та Східної
Донеччини, похідних від назв осіб за родинними стосунками**

Окремо слід зауважити про назви чоловіків та назви жінок за родинними стосунками. Назви чоловіків за родинним стосунками переважно творяться за допомогою формантів -усь(-юсь), -к(о), -ок, -ур, -уш, -аш, -яш, -ах, -ун, -ець, -ник, -ук(-юк). Найбільш уживаними виявилися суфікси: -усь / -юсь (*Батюсь, Татусь, Дідусь, Братусь*), -аш / -яш (*Браташ, Плем'яш*), а також прізвиська з нульовим суфіксом (*Внук, Вітчим, Отчим, Чоловік, Свояк, Кум, Жених, Малиш*). Назви ж жінок найчастіше утворені за допомогою суфіксів -к-а, -иц-я/-ниц-я, -ин-я, -ух-а та форманта -а / -я: *Неня, Донька, Доньця, Сестра, Пасербиця, Теща, Жена, Женуля, Мачуха, Бабка, Бабчина, Свекруха*. Більшість назв жінок не мають відповідників у чоловічому роді. Переважно це утворення із суфіксами -а, -ул-я, -ух-а, -х-а, -ин-а.

Слід відзначити значну перевагу назв чоловіків в основах сучасних донецьких прізвиськ окресленої ЛСГ над назвами жінок (80% і 20% відповідно). Така вражаюча різниця пояснюється тим, що традиційно чоловік був головою родини. Жінка ставала головою сім'ї за виняткових умов: коли рано лишалася вдовою або коли батько мав набагато менший авторитет у сім'ї. Наявність великої кількості диференційних складників (чоловічих / жіночих) ЛСГ “назви осіб за родинними стосунками” дослідники тлумачать як “особливість розвитку цієї ЛСГ назв осіб в українській мові XVI — XVIII ст. і як вияв загальнослов'янської мовної закономірності” [6, с. 53].

Отже, прізвиська Центральної та Східної Донеччини групи “назви осіб за родинними стосунками” відображають багатство української мови періоду становлення спадкових власних назв людей. Вони свідчать, що українська мова в період прізвиськетворення мала розвинений словник на позначення спорідненості та свояцтва. Основу лексики, виявленої у складі антропонімів, становлять слова, властиві живій народній мові.

1. Буднікова Л. Т. Атрибутивні назви жінок у словацькій та українській мовах // Паростки української словакістики. *Studia slovakistica*. 1 / Упоряд. і відп. ред. С. М. Медвідь-Пахомова, Я. Джоганик. — Ужгород, 2005.

2. Бурячок А. А. Назви спорідненості і свояцтва в українській мові. — К., 1961.

3. Горпинич В. О., Корнієнко І. А. Антропонімія Дніпровського Припоріжжя і

суміжних регіонів України: Монографія / За ред. д. філол. н., проф. В. О. Горпинича // Ономастика і апелятиви. — Вип. 25. — Дніпропетровськ — Миколаїв, 2006.

4. Грінченко Б. Д. Словарь української мови (Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Б. Грінченко). — К., 1996-1997. — Т. I — IV.

5. Ковальова Н. О., Новикова Ю. М. Навчальний посібник з українознавства. — Макіївка, 2005.

6. Кровицька О. В. Назви осіб в українській мовній традиції XVI — XVII ст. Семантика і словотвір. — Львів, 2002.

7. Масенко Л. Т. Українські імена і прізвища. — К., 1990.

8. Медвідь-Пахомова С. М. Екстралінгвальні фактори в контексті розвитку слов'янських антропосистем: Навчальний посібник для спецкурсу “Історія антропосистем слов'янських мов”. — Ужгород, 2003.

9. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. — К., 1966.

10. Шеремета С. В. Антропонімія північної Тернопільщини. Дис.... канд. філол. наук: 10. 02. 01 / Прикарпатск. ун-т ім. В. Стефаніка. — Івано-Франківськ, 2002.

Ю. Б. Бабій

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЗВИЩЕВИХ СУБСТАНТИВІВ, СПІВВІДНОСИХ З ОСОБОВИМИ ІМЕНАМИ, У СЕРЕДНІЙ НАДДНІПРЯНЩИНІ

Зважаючи на важливість вивчення і форми, і змісту слів, що стали індивідуальними прізвиськами, а пізніше й прізвищами, значної уваги останнім часом приділяється дослідженню словотвірних особливостей семантичних утворень у межах усіх онімних класів, і прізвищ зокрема.

Мета статті — схарактеризувати словотвірно-структурні особливості прізвищевих субстантивів, співвідносних з особовими іменами у середньонаддніпрянському антропоніміконі.

В основі прізвищ зазначеного типу лежать корені різних за походженням і структурою імен людей: християнські календарні, слов'янські автохтонні, імена іншомовного походження. На початку свого існування вони виконували первинну функцію — були іменами основоположників роду [12, с. 96], а згодом трансономатизувалися — перейшли до розряду прізвиськ, а потім і прізвищ, не зазнаючи жодних змін. Унаслідок такого переходу семантика твірної основи залишається незмінною, а науковий інтерес становлять словотвірні типи варіантів імен.